

EKOLOJİ PLANLAMA BÜTÜNLEŞMESİNDE BÜTÜNCÜL PARÇACI PLANLAMA
İKİLEMİ

Şinasi Aydemir, Cenap Sancar

KTÜ.Mimarlık Bölümü, Trabzon

Bruton'un "Bellagio Decleration on planing" den alarak üzerinde durduğu ve "ekolojik perspektifler" olarak ele aldığı görüşlere göre teknolojinin gelişmesinden ve özümsemesinden kaynaklı, giderek artan karmaşa nedeniyle sosyal kurumlar artan güçlüklerle yüzyüze gelmektedirler. İnsanlığın karşılaştığı pek çok ciddi çatışmalar sosyal, ekonomik, teknolojik, politik ve psikolojik güçlerin etkileşiminden kaynaklanmaktadır ve artık bunlar tek bir disiplinin parçacı yaklaşımlarıyla çözülemez.

Ekonomik büyüme, sosyal sonuçları düşünülmeden hızlandırılırsa ve teknolojiye sosyal değişimin ön koşulları dikkate alınmaksızın izin verilirse, vakit geçmiş olacaktır. Önerilen çareler sıklıkla sadece hastalık belirtilerini bastırıcıdır, yapılan teşhisler genellikle hatalıdır. 'Bellagio bildirgesine göre refah için planlamaya gereken önem verilerek insan eylemleri, doğal güçler ve doğanın kendini yenileme yeteneği unutulmaktadır'(Bruton, 1974).

Bruto'un belirttiği bu görüşler, Dünya' da ekolojinin ,çevre korumanın gündeme geldiği yıllara rastlamaktadır. Bu yıllardan itibaren de planlamada yeni yaklaşım arayışları başlamıştır. Son on yıldan beri ekoloji- planlama bütünleşmesi yönünde, güçlü bilgi sistemleri yardımıyla önemli gelişmelere tanık olunmaktadır.

Ekoloji-planlama bütünleşmesinde ekolojinin kendi dinamiği içinde değerlendirilmesi planlamadan doğacak talep ve kullanım baskılarının geniş kapsamda ve geniş alanlarda ele alınmaması gibi sonuçlar doğurmaktadır.

Planlama ile öngörülen üretim-tüketim ilişkileri ve buradan kaynaklanan aşırı doğal kaynak kullanımı, hava ,su, toprak kirlenmesine,onların taşıma güçlerini ve yenilenmelerini tehlikeye sokacak boyutlara gelmektedir. Hem gelişmenin sürdürülmesi, hem de doğal ekolojinin dengede tutulabilmesi,sürdürülebilir kalkınma için vazgeçilmez ön koşuldur. Bunu sağlamak için, diğer bir deyişle sürdürülebilirliği tanımlamak için 'sürdürülebilir kalkınma derecesi' nin ve göstergelerinin ortaya konması gerekir.

Niu (1993) bu amaçla beş ölçüt belirlemektedir:

* kaynakların zenginliği ölçütü: elde edilebilir kaynakların taşıma kapasitelerini nüfus büyüklüğü kompozisyonu ile ilişkilendirme,

- * ekonomik güç ölçütü: verimliliği, kapital , kaynaklar ve teknolojik gelişme ile ilişkilendirme,
- * toplumun kararlılığı ölçütü : gelişme sürecini rasyonellik, toplumsal eşitlik, çevresel düzen ve kusursuzlukla ilişkilendirme,
- * çevrenin dayanabilirliği ölçütü: çevrenin özümleme kapasitesi ile kısa-uzun dönem etkilerini mekansal sistemin içinde ve dışında ilişkilendirme,
- * karar vermede güçlülük: yönetimi esneklik ve çevresel duyarlılıkla ilişkilendirme.

Bu ölçütlerle hesaplanan 'sürdürülebilir kalkınma derecesi' bir eşik belirlemektedir. Niu'ya göre eşik değeri 0.59'dur. Bu değerlerin üstündeki durumlarda sürdürülebilir kalkınma korunabilmektedir. 0.59-0.70 zayıf sürdürülebilir kalkınma, 0.70'den büyük değerler güçlü sürdürülebilir kalkınmayı ifade etmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma derecesi bilindiğinde ,karar verici durumunda olanlar gelişme stratejilerini formüle ederken belirli ödünler vermek gereğini duyacaklardır. Bunlar:

- * ekonomik büyüme ile çevre koruma arasında optimum ödün,
- * bugünkü ve gelecek nesillerin gereksinimleri arasında (istem ve sunum dengeleri) optimum ödün,
- * tüketim ve GSMH da kapital yatırımlar arasında optimum ödün,
- * mekansal sistem ile sistemi çevreleyen bölgeler arasında optimum ödün'dür.

Ekoloji-planlama bütünleşmesi yukarıda belirtilen doğrultuda ele alışlarla sağlanabilir görünmektedir. Bu bütünlük içinde sürdürülebilir kalkınma ülke, bölge ve kent ölçeğinde birbirlerinden ayrı özellikte ,ancak birbirlerini tamlayıcı olacaktır.

Ekoloji-planlama bütünleşmesinin olasılıklarını ve yöntemlerini arayan 'ekonomik-ekolojik modeller' le planlamanın temel ilgi alanı olan sosyal aktivitelerin bölgesel sistemler bazında irdelenmesi makro modellerle yapılırken, mikro-alt modellerle üretim-tüketim sektörlerinde ve kamu sektöründe sosyal aktiviteleri ölçmek, bunların ekolojik kaynak kullanımı, ekolojik kapasiteye etkisi, çevresel sınırlayıcılar modeli, atık (kirlilik) yayma modelleri ve kaynak talep modelleri kullanımını öneren bütünleştirici model çalışmaları gündeme gelmektedir (İkeda,1987., Brouver, Hetteling, Hordijk, 1983, Aydemir,Aydemir, 1993.).

Bu tür bir yaklaşımla,örneğin,Sürmene Bakır Tesislerinin atıklarının dereye verilerek denize ulaştırılmasından kaynaklanan deniz ekoloji-si üzerindeki etkileri denetlenebilecektir.Aynı şekilde,Trab-zon kent merkezi doğu-batı yönünde 100 km.den daha uzak mesafelerden genel günlük ziyaretçi nüfusun yoğun basması altındadır. Kente her iki yönden günde yaklaşık 40000 kişi iş takibi için gelmektedir (Aydemir,1992). Bu ziyaretçiler